

SINAI MÜLKİYET KANUNU BAKIMINDAN GELENEKSEL ÜRÜN ADLARI VE BU ADLAR ÜZERİNDEKİ KORUMANIN NİTELİĞİ

Traditional Specialities Guaranteed According to Code of Industrial Property and Nature of the Protection

Selin ÖZDEN MERHACI*

Özet

6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu, geleneksel ürün adları üzerinde daha önce olmayan yeni bir koruma ihdas ederek, ülkemiz açısından önemli pek çok ürünün bu korumadan yararlanmasının önünü açmıştır. Böylece geleneksel şekilde üretilen ürünlerin belli özelliklerinin devamlılığının sağlanmasını ve tüketicinin bu ürünlere belirli standartlarla erişmesini amaçlamıştır.

Sınai Mülkiyet Kanunu, Avrupa Birliği düzenlemelerini model almış olsa da tek başına geleneksel ürün adını değil, geleneksel ürün adının amblemlerle korunmasını hükme bağlamış ve bu adlar üzerinde sınai mülkiyet hakkı bulunmadığını vurgulayarak, geleneksel ürün adlarını diğer sınai hak türlerinden ayırmıştır. Buna karşılık geleneksel ürün adları ile büyük benzerlik arz eden coğrafi işaretler üzerinde bir sınai mülkiyet hakkı bulunduğu yönünde bir düzenleme yapılmıştır. Kanun koyucunun geleneksel ürün adlarını sınai mülkiyet hakkı kapsamında değerlendirmemesi, bilinçli bir tercihin sonucudur. Buna karşılık, geleneksel ürün adları üzerinde sınai mülkiyet hakkı bulunmadığının kabulü, bu hakkın niteliği konusunda bir sorgulamayı gerektirir. Bu çalışmada vardığımız sonuç, geleneksel ürün adları üzerinde fikri ve sınai haklar alanına pek de yabancı olmayan bir *sui generis* korumanın kabul edildiği yönündedir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel ürün adı, Sınai mülkiyet hakları, Sui generis koruma.

Abstract

Code of Industrial Property No. 6769 established a new protection on traditional specialities guaranteed that did not exist before, enabling many products that are important for Türkiye to benefit from this protection, and by this way to provide the continuity of certain features and the consumer's access with certain standards to these products.

➤ *Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee Permission.*

➤ *Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 15.07.2022*

➤ *Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 22.03.2023*

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara Üniversitesi Fikri ve Sınai Haklar Araştırma ve Uygulama Merkezi; Ankara University Faculty of Law, Ankara University Intellectual and Industrial Rights Research and Application Center; sozden@law.ankara.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-8233-1166>

Although the Industrial Property Law is modelled after the European Union regulations, it regulates the protection of the name with the emblem, not the name, and by emphasizing that there is no industrial property right on the traditional specialities guaranteed, separated these names from other types of industrial property. On the other hand, although they regulated similarly, it was accepted that there is an industrial property right on geographical indications. There is no doubt that this was made consciously by the legislator. Nevertheless, this acceptance requires an inquiry about the nature of this right. The conclusion we reached in this study is that a sui generis protection, which is not out of the ordinary to the field of intellectual and industrial rights, is accepted on traditional specialities guaranteed.

Key Words: Traditional specialities guaranteed, Industrial property rights, Sui generis protection.

GİRİŞ

2017 yılında yürürlüğe giren 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu¹ (SMK), sınai mülkiyet haklarına ilişkin kanun hükmünde kararnamelerin yürürlükte olduğu dönemde korunmayan yeni bir koruma konusu kabul etmiş ve yabancı literatürde “*traditional specialities guaranteed*” olarak ifade edilen geleneksel ürün adları, 2017 yılından itibaren tescil edilerek fikri mülkiyet hukukunun bir konusu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

SMK md. 2/1-1, sınai mülkiyet haklarının hangileri olduğunu saymıştır. Buna göre sınai mülkiyet hakları, markayı, coğrafi işaret, tasarımı, patent ve faydalı modeli ifade etmektedir. Hal böyleyken SMK'nın geleneksel ürün adları üzerindeki hakları sınai mülkiyet hakları içinde değerlendirmedeği anlaşılmaktadır. Keza bu husus SMK Gerekçesinde² açıkça ifade bulmuş olup, Kanun'un amaç ve kapsamını belirleyen md. 1'in Gerekçesinde Kanun'un amacının “*sınai mülkiyet haklarından marka, coğrafi işaret, tasarım, patent ve faydalı model ile sınai mülkiyet hakkı kapsamında yer almayan geleneksel ürün adlarına ilişkin hakların korunması*” olduğu ifade edilmiştir. Buna karşılık SMK, bir sınai mülkiyet hakkı türü olarak nitelendirdiği coğrafi işaretlerle, sınai mülkiyet hakkı olarak nitelendirmediği geleneksel ürün adlarını 2. Kitabında bir arada ele almıştır.

Çalışmamızda, geleneksel ürün adlarının temel özellikleri değerlendirildikten ve SMK'da üzerindeki hakkın niteliğinin bir sınai mülkiyet hakkı olduğu belirtilen coğrafi işaretlerle farklarının ele alınmasından sonra, sınai mülkiyet haklarının genel sistematığı içinde geleneksel ürün adları üzerinde nasıl bir koruma olabileceği hususunun tespiti amaçlanmıştır.

¹ Sınai Mülkiyet Kanunu, Kanun Numarası: 6769, Kabul Tarihi: 22.12.2016, RG 10 Ocak 2017/29944.

² SMK Madde Gerekçeleri, md.2; SMK Genel Gerekçe ve Madde Gerekçeleri için bkz.: <<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss341.pdf>> accessed 27.06.2022.

I. SMK'DA GELENEKSEL ÜRÜN ADLARININ KORUNMASINA GENEL BİR BAKIŞ

SMK ile tescil edilmeye başlanan geleneksel ürün adları, SMK md. 33'de coğrafi işaretlerle birlikte ele alınmıştır. Buna göre “*Doğal ve beşerî unsurların bir araya gelmesi sonucu gıda, tarım, maden, el sanatları ürünleri ve sanayi ürünlerinden bu Kitapta yer alan şartlara uygun olanlar, tescil edilmesi şartıyla, coğrafi işaret veya geleneksel ürün adı korumasından yararlanır*”. Bu ifadeden yola çıkılarak geleneksel ürün adlarının coğrafi işaretler gibi gıda, tarım, maden, el sanatları ürünleri ve sanayi ürünlerini konu ettiği anlaşılmakta olup, geleneksel ürün adı ve coğrafi işaretleri bir arada ele alan bu madde, her ikisinin de koruma konularının benzer olduğunu göstermektedir. Bu bölümde geleneksel ürün adlarının düzenleniş biçimi kısaca ele alınacak ve daha sonra koruma konusunun tespiti yapılacaktır.

A. GELENEKSEL ÜRÜN ADLARINA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Geleneksel ürün adlarına bahsedilen koruma, ilk olarak Avrupa Birliği (AB) düzenlemelerinde ele alınmıştır. AB'de 1992 yılında kabul edilen Tarım ve Gıda Ürünleri için Belirli Nitelik Sertifikasına ilişkin 2082/92 sayılı Konsey Tüzüğü³ yerini, 2006 yılında Tarım Ürünleri ve Gıda Maddelerinin Geleneksel Ürün Adlarına İlişkin 20 Mart 2006 tarih ve 509/2006 Sayılı Konsey Tüzüğü⁴'ne bırakmış ve nihayet bu düzenleme de 2012 yılında Tarım Ürünleri ve Gıda Maddeleri için Kalite Planları Hakkında 21 Kasım 2012 tarih ve 1151/2012 sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü⁵yle kaldırılmış ve bu Tüzük, SMK hazırlanırken dikkate alınmıştır⁶.

Geleneksel ürün adlarının korunması, SMK öncesinde tasarı aşamasında kalmış⁷, ancak SMK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte bir sınai hak türü olarak nitelendirilmemekle birlikte, tescil edilmeye başlanmıştır. SMK'nın 2. Kitabı, coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adlarına ayrılmıştır. SMK md. 33

³ Council Regulation (EEC) No 2082/92 of 14 July 1992 on certificates of specific character for agricultural products and foodstuffs.

⁴ Council Regulation (EC) No 509/2006 of 20 March 2006 on agricultural products and foodstuffs as traditional specialities guaranteed.

⁵ Regulation (EU) No 1151/2012 of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs; AB'de konunun gelişimi için bkz.: Andrea Tosato, 'The Protection of Traditional Foods in the EU: Traditional Specialities Guaranteed' (2013) 19 European Law Journal 546-549.

⁶ SMK md. 34'ün gerekçesinde “*Maddenin üçüncü fıkrasında ise geleneksel ürün adları 1151/2012 sayılı AB Tüzüğüne uyumlu olacak şekilde tanımlanmıştır*” ifadelerine yer verilmiştir; Bkz.: SMK Madde Gerekçeleri (n2) md. 34.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Burçak Yıldız, 'Sınai Mülkiyet Kanunu Açısından Geleneksel Ürün Adları' (2018) 9 İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 31 vd.

vd. maddelerinde⁸ bir sınai mülkiyet hakkı türü olan coğrafi işaretlerle birlikte düzenlenen ve “*menşe adı veya mahreç işareti kapsamına girmeyen ve ilgili piyasada bir ürünü tarif etmek için geleneksel olarak en az otuz yıl süreyle kullanıldığı kanıtlanan adlar*”ın geleneksel ürün adı olarak tanımlanacağı belirtilmiştir (SMK md. 34/3).

B. KORUMA ŞARTLARI VE TESCİL

SMK’da verilen tanım çerçevesinde bir adın tescil edilebilmesinin üç şarta bağlandığı anlaşılmaktadır. Bir ürün⁹, eğer geleneksel üretim veya işleme yöntemi veya geleneksel bileşimden kaynaklanmış ise ya da geleneksel hammadde veya malzemeden üretilmiş ise ve bu ürünün adı, en az otuz yıldır bu ürünü tarif etmek için kullanılmaktaysa, geleneksel ürün adı olarak nitelendirilerek, Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRKPATENT) tarafından tutulan sicile tescil edilebilecektir. Hali hazırda, Ezo Gelin Çorbası¹⁰, Denizli Tandır Kebabı¹¹, Çakallı Menemeni¹², Döner¹³ ve Şevket-i Bostan¹⁴ TÜRKPATENT nezdinde tescilli geleneksel ürün adları olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁵.

⁸ SMK md. 33’ün gerekçesinde “*Anadolu kültürünün zengin birikimi dikkate alındığında, geleneksel özellik taşıyan çok sayıda ürünümüzün bulunduğu bilinmekte ve söz konusu ürünlerden coğrafi işaret kapsamına girmeyenlerin geleneksel ürün adı olarak tescile konu olabileceği değerlendirilmektedir. Bu ürünlere koruma sağlanmasının kırsal kalkınmanın gelişmesi ve ülkemize özgü geleneksel ürünlerin üretimine ilişkin yöntemlerin ve kültürümüze ait öğelerin nesilden nesile aktarılması ve standart üretim prosedürlerinin belirlenerek garanti altına alınması bakımından ülkemiz menfaatine olduğu düşünülmüştür*” ifadelerine yer verilmiştir. Bkz.: SMK Madde Gerekçeleri (n 2) md. 33.

⁹ Her ne kadar SMK md. 34’ün kaleme alınış biçiminden adın “*geleneksel üretim veya işleme yöntemi yahut geleneksel bileşimden kaynaklanması veya geleneksel hammadde veya malzemeden üretilmiş olması*” şartı aranıyormuş gibi kaleme alınmış olsa bir adın bu şartları taşımaya mümkün değildir. Dolayısıyla madde ürünün belirtilen şartları taşıyor olması şeklinde anlaşılmalıdır.

¹⁰ Ezo Gelin Çorbası, <<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/b61b8d95-482b-4adb-8e8a-3ef7e6e48864.pdf>> accessed 27.06.2022.

¹¹ Denizli Tandır Kebabı, <<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/102d4727-eb37-4aec-9c8c-ec7a9152dc0c.pdf>> accessed 27.06.2022.

¹² Çakallı Menemeni, <<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/9be98686-1938-41ac-932c-94ab22faf1ed.pdf>> accessed 27.06.2022.

¹³ Döner, <<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/e8b340b7-a6c2-4900-9b05-de2df246096a.pdf>> accessed 27.06.2022.

¹⁴ Şevket-i Bostan, <<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/5694d78e-844f-47fc-bc40-c2ef67d17199.pdf>> accessed 27.06.2022.

¹⁵ TÜRKPATENT veri tabanında 27.06.2022 tarihi itibarıyla toplam 34 adet geleneksel ürün adı başvurusu bulunduğu, bunların 5 inin tescil edilmiş olduğu tespit edilmiştir; <<https://ci.turkpatent.gov.tr/veri-tabani>> accessed 27.06.2022

İlk şarta bakıldığında ürünün menşe adı veya mahreç işareti kapsamında değerlendirilmiyor olması gerektiği anlaşılmaktadır¹⁶. Elbette ki bir ürün menşe adı veya mahreç işareti özelliklerini taşıyorsa, bu ürünün coğrafi işaret kapsamında tescili gerekmektedir. Nitekim eğer bir ürün coğrafi işaret hakkından yararlanabilecekse, üzerinde sınai mülkiyet hakkı olmadığı kabul edilen geleneksel ürün adı olarak tescil edilmesinin, başvuru hakkı sahipleri bakımından pratik bir faydası yoktur. Ayrıca ürüne ilişkin geleneksellik bir coğrafi bölgeye ait ise adın, coğrafi işaret olarak değerlendirilmesinin daha uygun olacağı da ifade edilmektedir¹⁷.

İkinci koşul, adın ilgili piyasada bir ürünü tarif etmek için geleneksel olarak en az otuz yıl süreyle kullanılıyor olmasıdır. SMK'nın kaleme alınmış biçiminden, en az otuz yıl süre ile kullanılıyor olmasının, adın geleneksel olduğunun kabul edilmesi için yeterli olduğu anlaşılmaktadır¹⁸. SMK md. 34/3, kullanılıyor olma şartını ilgili piyasa ile sınırlandırmış ve üretim usulünün biliniyor olması değil, adın kullanılıyor olması yeterli sayılmıştır. Dolayısıyla adın kullanılıyor olması bakımından, somut olayın özelliğine göre değerlendirme yapılması gerekli olacak, ürünün nasıl üretildiği bilinmiyor olsa da, ilgili piyasada adın kullanılıyor olması yeterli olacaktır¹⁹.

Son şart ise ürünün “*geleneksel üretim veya işleme yöntemi yahut geleneksel bileşimden kaynaklanması veya geleneksel hammadde veya malzemenin üretilmiş olması*”dır. Dolayısıyla tescil edilebilme bakımından üretim yönteminden, işleme yönteminden, bileşiminden, hammadde veya malzemesinden birinin geleneksel olması şartı yeterlidir ve coğrafi işaretlerde olduğunun aksine, belirli bir coğrafi bölge ile bağlantılı olması gerekli değildir²⁰.

SMK md. 36 tescil için “*üretici grupları, ürün veya ürünün kaynaklandığı coğrafi alanla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, ürünle ilgili ... dernekler, vakıflar ve kooperatifler* ve

¹⁶ Yıldız'a göre bu hususun, geleneksel ürün adının unsurları arasında değil, tescil engelleri kapsamında değerlendirilmesi uygun olurdu; Yıldız (n 7) 34.

¹⁷ Habip Asan ve Gonca Ilıcalı, *Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı* (Sınai Mülkiyet Hakları Uygulamaları 5, Lykeidon 2021) 6.

¹⁸ Yıldız (n 7) 34.

¹⁹ ibid 35.

²⁰ Cahit Suluk, ‘Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı’ Rauf Karasu, Cahit Suluk ve Temel Nal, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (Seçkin 2021) 339; Örneğin Ezo Gelin Çorbası bakımından “*Ezo Gelin Çorbasının üretiminde belirli miktarlarda kırmızı mercimek, bulgur ve pirinç kullanılması, bu malzemenin soğan ve sarımsak ile pişirilmesi ve salça ve baharatlarla çeşnilendirilmesi bu ürünün geleneksel üretim metodunu ve geleneksel bileşimini oluşturur.*” ifadelerine yer verilerek, adın geleneksel üretim metoduna ve geleneksel bileşimine atıf yapılmıştır. Bkz.: <<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/b61b8d95-482b-4adb-8e8a-3ef7e6e48864.pdf>> accessed 27.06.2022, 2.

ürünün tek bir üreticisi varsa, ... ilgili üreticinin” başvurmasına izin vermiştir. Şartları sağlayan geleneksel ürün adları, TÜRKPATENT tarafından tutulan sicile kaydedilir ve sicilde belirtilen şartlara uygun olan ürünlerin üretimi veya pazarlamasında faaliyet gösterenler tarafından -amblemle birlikte- kullanılabilir (SMK md. 46).

C. TESCİLDEN DOĞAN HAKKIN KAPSAMI

“Geleneksel ürün adı korumasının elde edilmesi ve tescilden doğan hakkın kapsamı” başlıklı SMK md. 45 ile “Geleneksel ürün adı hakkına tecavüz sayılan fiiller” başlıklı SMK md. 54, benzer düzenlemeler içermektedir. Bu iki maddenin incelenmesine geçmeden önce, madde ifadelerinin değerlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir. SMK md. 45’e göre “Bir ürüne ilişkin geleneksel ürün adı koruması bu Kanun çerçevesinde tescil yoluyla elde edilir”. Ayrıca madde başlığında yine “tescilden doğan hakkın kapsamı” ifadelerine yer verilmiştir. Öte yandan SMK md. 54 “Tescil edilmiş geleneksel ürün adının aşağıda belirtilen biçimdeki kullanımları, geleneksel ürün adı hakkına tecavüz sayılır” ifadesiyle bir haktan bahsetmiştir. Zira bu ifadeler, diğer sınai mülkiyet hakları için de benzer şekillerde kullanılmıştır. Buna karşılık SMK’da hak ifadesine yer verilmesine karşılık hakkın niteliği konusuna herhangi bir açıklık getirilmemiş, sadece hakkın bir sınai mülkiyet hakkı olmadığı ifade edilmiştir.

Birbirleriyle aynı olmak üzere SMK md. 45/2-a-b-c ve md. 54/1-a-b-c;

“a) Geleneksel ürün adı tescilinde belirtilen ürün özelliklerini taşımadığı hâlde, 46 ncı madde uyarınca kullanılması öngörülen amblesmin tescilli ürün adı ile birlikte kullanılması suretiyle, ürünün ününden herhangi bir biçimde yarar sağlayacak kullanımı veya tescil kapsamındaki ürünleri andıran ürünlerle ilgili olarak tescilli ürün adına tahsis edilen amblesmin ticari amaçlı kullanımı; b) [Tescilli ürün adına ait²¹] amblesmin tüketiciyi yanıltıcı biçimde kullanımı; c) Geleneksel ürün adı tescilinde belirtilen ürün özelliklerini ve tescilli ürün adı için 46 ncı madde uyarınca kullanılması öngörülen amblesmi taşımadığı hâlde, ürünün iç veya dış ambalajında, tanıtım ve reklamında veya ürünle ilgili herhangi bir yazılı belgede ürünün tescilde belirtilen özellikleri taşıdığına ilişkin yanıltıcı herhangi bir açıklama veya belirtiyeye yer verilmesi”

hallerine hem koruma kapsamını belirlerken hem tecavüz hallerini sayarken yer vermiştir. Bu bakımından SMK md. 45/2-c ve tecavüz fiillerini düzenleyen SMK md. 54/1-c’nin ayrıca incelenmesi uygun olacaktır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, SMK md. 46/4 “Geleneksel ürün adının amblesmsiz kullanımı bu Kanun hükümlerine tabi değildir” hükmünü getirmiştir. Dolayısıyla geleneksel ürün adları ile birlikte ürün üzerinde TÜRKPATENT tarafından çıkartılan

²¹ Bu ifade SMK md. 45/2-b’de yer almaktayken, md. 54/1-b’de yer almamaktadır.

Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Amblem Yönetmeliği²²nde gösterilen amblem kullanılmadıysa, geleneksel ürün adı üzerinde SMK korumasının devreye girmesi mümkün olmayacaktır. SMK md. 45/2-c ve md. 54/1-c yer alan aşağıdaki hal istisna olmak kaydıyla amblemsiz kullanım, SMK kapsamında değerlendirilmeyecektir. Nitekim diğer hallerde (SMK md. 45/2-a ve b; SMK md. 54/1-a ve b) amblem kullanımı özellikle vurgulanmıştır. SMK md. 45/2-c ve SMK md. 54/1-c’de yer alan,

“Geleneksel ürün adı tescilinde belirtilen ürün özelliklerini ve tescilli ürün adı için 46 ncı madde uyarınca kullanılması öngörülen amblemi taşımadığı hâlde, ürünün iç veya dış ambalajında, tanıtım ve reklamında veya ürünle ilgili herhangi bir yazılı belgede ürünün tescilde belirtilen özellikleri taşıdığına ilişkin yanıtıcı herhangi bir açıklama veya belirtiye yer verilmesi”

hali hem geleneksel ürün adını kullanma hakkına sahip kişilerin sahip olduğu hakkın kapsamına dahil bir hal olarak, hem bir tecavüz hali olarak değerlendirilmektedir. O halde amblem kullanılmaması halinde SMK’nın hükümleri uygulanmayacak, ancak ürünün tescilde belirtilen özellikleri taşıdığına ilişkin herhangi bir açıklama veya belirti kullanılması halinde bu fiiller de SMK’ya göre önlenebilecek ve tecavüz olarak nitelendirilebilecektir²³. Bu maddenin amblemsiz kullanım hallerine bir istisna getirdiği şeklinde yorumlanması mümkündür. Çalışmamızda bu hal yanıtıcı kullanım istisnası olarak ifade edilecektir.

Bu kapsamda, SMK md. 46/1 hükmünün de değerlendirilmesi gerekmektedir. Buna göre; *“Tescilli coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adları sicilde belirtilen şartlara uygun olan ürünlerin üretimi veya pazarlamasında faaliyet gösterenler tarafından kullanılır. Bu kişiler; tescil ettirene, coğrafi işaret ve geleneksel ürün adına yönelik üretim ve pazarlama faaliyeti gösterdiklerine dair bildirimde bulunur”*. Madde hükmü uyarınca geleneksel ürün adına konu ürünü, sicilde belirtilen şartlara uygun olarak üretenler veya pazarlamasında faa-

²² Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Amblem Yönetmeliği, RG 29.12.2017/30285; Yönetmelikle menşee adı, mahreç işareti ve geleneksel ürün adları için amblem oluşturulmuştur. Menşee adı amblemi kırmızı ve sarı renklerde; mahreç işareti amblemi yeşil ve sarı renklerde; geleneksel ürün adı amblemi ise mavi ve sarı renklerle oluşturulmuş aynı şekillerden oluşmaktadır. Tüketicinin gözünde oldukça benzer olan bu amblemler, geleneksel ürün adı ve coğrafi işaretlerin birbirlerinden ayırt edilebilmesini sağlama açısından yeterli görülmemektedir. Nitekim AB düzeyinde de bu husus eleştirilmiştir; bkz.: Thomas Schulteis, ‘MarkenG § 130 Verfahren vor dem Deutschen Patent- und Markenamt; nationales Einspruchsverfahren’, Kur/v. Bomhard/Albrecht (ed), *Beck’sche Online-Kommentare* (29. Edition Beckonline) Rn. 15-16.2

²³ Yanıtıcı şekilde, içerik bölümünde ürünün tescilde belirtilen malzemeleri içerdiğinin belirtilmesi, ürünün herhangi bir yerinde “tescildeki şekilde üretilmiştir” vb. ifadeye yer veriliyor olması veya -eğer varsa- tescilde belirtilen amblemin kullanılması (örn. Bkz. Çakallı Menemeni, 2) bu hallere örnek olarak gösterilebilecektir.

liyet gösterenlere bildirim yükümlülüğü yüklenmiştir. Ancak aynı maddenin devamında amblemsiz kullanımın SMK kapsamında olmadığı belirtildiğinden, geleneksel ürün adını kullananlardan, adı amblemle birlikte kullananların bu yükümlülük altında olduğu değerlendirilebilir.

Bu bakımdan incelenmesi gereken diğer bir husus da tecavüz fillerini düzenleyen SMK md. 54/2 ve md. 54/3'tür. SMK md. 54/2, SMK md. 53'de yer alan coğrafi işaretlere ilişkin düzenlemeye paralel olarak, tecavüz hallerinin adı kullanım hakkına sahip olanlarca tespit edilmesi hâlinde, tescil ettirene bu durumu bildirilerek, tescil sahibinden dava açmasını talep etmesine; talebin kabul edilememesi veya davanın açılmaması halinde ise adı kullanım hakkına sahip olanların dava açabilmesine izin vermiştir. Görüleceği üzere SMK, bu maddede geleneksel ürün adı hakkından ve adı kullanım hakkına sahip olanlardan bahsetmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, eğer amblemsiz kullanım söz konusuysa bu maddenin uygulanması mümkün olmayacağından, maddede yer alan ifadenin 'amblem kullanım hakkına sahip olanlar' olarak anlaşılması uygun düşmektedir.

Tecavüz halinde SMK md. 149/4 ve SMK md. 151/6'nın açık hükmü gereğince manevi tazminat ve yoksun kalınan kazanç talep edilemez. Maddi tazminat ve itibar kaybı tazminatı konusunu düzenleyen SMK md. 150 ise sadece sınai mülkiyet hakları bakımından tazminatı düzenlemekle birlikte, SMK md. 164'ün yaptığı atfı uyarınca, geleneksel ürün adları bakımından da uygulama alanı bulabilecektir.

D. GELENEKSEL ÜRÜN ADLARININ KORUMA KONUSU HAKKINDA DEĞERLENDİRME

SMK, geleneksel ürün adı korumasının ürün üzerinde doğduğunu kabul etmektedir. Bu husus, SMK md. 45/1'de "*Bir ürüne ilişkin geleneksel ürün adı koruması bu Kanun çerçevesinde tescil yoluyla elde edilir*" hükmünü hazırlar²⁴. Hal böyle olmakla birlikte eğer üründe geleneksel ürün adlarına ilişkin TÜRK PATENT tarafından oluşturulan amblem²⁵ kullanılmıyorsa, o ürünün SMK kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmayacak, bu halde talepler, şartları varsa genel hükümlere dayanacaktır²⁶.

²⁴ Tescil başvurusunda yer alması gereken belgelere ilişkin bkz.: SMK md 35/4; Sınai Mülkiyet Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, RG 24 Nisan 2017/30047 md. 35/4 (SMKYön).

²⁵ Amblem; SMK md. 2/1-a'da coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adlarının SMK hükümlerine uygun olarak tescil edilmiş olduğunu gösteren ve TÜRK PATENT tarafından oluşturulan işaret olarak tanımlanmış ve geleneksel ürün adları bakımından bu işaretin kullanımı zorunlu tutulmamıştır. Ayrıca bkz.: SMKYön, md. 3/1-a.

²⁶ Yıldız (n 7) 52; Bahsi geçen genel hükümler, haksız rekabete ilişkindir. Haksız rekabete ilişkin değerlendirmemiz, makale içindeki sistematığın bozulabileceği endişesiyle kısaca sonuç bölümünde ele alınacaktır.

Bu açıklamadan yola çıkılarak, her ne kadar tutulan sicile kaydedilen geleneksel ürün adı ve geleneksel ürün adına ilişkin bilgiler olsa da, tescilin adını değil; adın TÜRKPATENT tarafından oluşturulan amblem ile birlikte kullanımının korunmasını sağladığı değerlendirilmektedir. Bir başka ifadeyle geleneksel ürün adı örneğin ezo gelin çorbası adı, tescilde yer alan özellikleri içerdiği yanıltıcı şekilde belirtilmeden ve amblem kullanılmadan çeşitli ürünler üzerinde yer alabilecektir. Bu durumda SMK ile sağlanan korumanın, amblemin izinsiz kullanılmasının veya sicilde yer alan özelliklerin yanıltıcı bir biçimde kullanılmasının önlenmesinden ibaret olduğu görülmektedir. Zira eğer ad korunmakta olsaydı, ürünün tescilde yer alan özelliklere uygun olmaması halinde, ürün üzerinde adın kullanımının da yaptırıma bağlanması gerekirdi. Kanaatimizce geleneksel ürün adının korunduğuna ilişkin bir yorum, hakkın ihlali halinde hukuki koruma bahşedilmediğinin de kabul edilmesini gerektirdiğinden, hatalı olacaktır.

II. GELENEKSEL ÜRÜN ADLARININ SMK'DA DÜZENLENİŞ BİÇİMİNİN COĞRAFI İŞARETLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Yukarıda bahsedildiği üzere, geleneksel ürün adlarının, coğrafi işaretlerle ortak birçok özelliği bulunmaktadır. O nedenle geleneksel ürün adlarının coğrafi işaretlerden farklılıklarının ele alınmasının, bu adların hukuki niteliğinin tespitinde önem taşıdığı değerlendirilmektedir.

A. SMK KAPSAMINDA COĞRAFI İŞARETLER

Coğrafi işaretler SMK öncesi dönemde menşe adı ve mahreç işareti ayrımı altında, 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmiştir. SMK'nın yürürlüğe girmesiyle ilga edilen KHK hükümleri yerini SMK'nın İkinci Kitabına bırakmış ve bu Kitap'ta coğrafi işaretler KHK döneminde de olduğu gibi, *sui generis* nitelikte bir korumaya konu edilmiştir²⁷.

Coğrafi işaretler, malın coğrafi kökenini gösteren veya üründe kullanılan bir unsur sebebiyle o malı bir bölge ile irtibatlandıran ad veya işaret olarak kısaca tanımlanabilir²⁸. SMK md. 34/1, özelliklerine göre ürünlerin mahreç işareti veya menşe adı olarak tescilini düzenlemektedir. SMK'ya göre menşe adları "*Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya istisnai durumlarda ülkeden kaynaklanan, tüm veya esas özelliklerini bu coğrafi alana özgü doğal ve beşerî unsurlardan alan, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerin tümü*

²⁷ Coğrafi işaretlerle ilgili ayrıca bkz.: Salih Polater, 'Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Menşe Adının ve Mahreç İşaretinin Tescil Edilebilme Şartları' 2020 (6) Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi 285; Arzu Oğuz, 'Bir Sınai Hak Türü Olarak Coğrafi İşaretlerin Korunması' 2019 (19) Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi 568.

²⁸ Ünal Tekinalp, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (Vedat Kitapçılık 2012) 22, N. 75.

bu coğrafi alanın sınırları içinde gerçekleşen ürünleri tanımlayan adlar”dır. Mahreç işaretleri ise, “Coğrafi sınırları belirlenmiş bir yöre, bölge veya ülkeden kaynaklanan, belirgin bir niteliği, ünü veya diğer özellikleri bakımından bu coğrafi alan ile özdeşleşen, üretimi, işlenmesi ve diğer işlemlerinden en az biri belirlenmiş coğrafi alanın sınırları içinde yapılan ürünleri tanımlayan adlar” olarak tanımlanmaktadır. Bu çerçevede tescil edilen coğrafi işaretler bakımından SMK md. 46/2, işaretin amblemle birlikte ürün üzerinde kullanımı zorunlu tutmuştur. Zira amblem kullanımı, Amblem Yönetmeliğinde ayrıntılı şekilde düzenlenmiştir. Buna göre amblem, ürünün kendisi veya ambalajı üzerinde kullanılmalı; kullanılmadığı durumlarda ise ambleme işletmede kolayca görülebilecek şekilde yer verilmelidir.

Yukarıdaki açıklamalarımızda görüleceği şekilde, geleneksel ürün adları ile coğrafi işaretler, gerek düzenleniş biçimi, gerek koruma konuları bakımından büyük benzerlikler arz etmektedir. Zira geleneksel ürün adlarının SMK’da tanımlanış biçimine bakıldığında da adların, yukarıda da bahsedildiği üzere, “menşe adı veya mahreç işareti kapsamına girmeyen” adlar olarak ifade edildiği, SMK md. 33’de bu ürünlerin “doğal ve beşeri unsurların bir araya gelmesi sonucu gıda, tarım, maden, el sanatları ürünleri ve sanayi ürünleri” olarak bir arada ele alındığı ve bu yolla da coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adlarının benzer olduğunun kabul edildiği görülmektedir²⁹. Buna karşılık coğrafi işaretlere konu ürünün, coğrafi bir bölge ile bağlantısı aranmaktayken, geleneksel ürün adlarının coğrafi bölge ile bağlantılı olması şartı aranmaz. Bu da iki koruma konusu arasındaki en büyük farklılıktan birini oluşturur.

B. COĞRAFİ İŞARETLER VE GELENEKSEL ÜRÜN ADLARINA UYGULANACAK HÜKÜMLERİN KARŞILAŞTIRILMASI

Geleneksel ürün adları, SMK’da coğrafi işaretler ile birlikte düzenlenmekte olup, bahsettiği haklar bakımından da birçok ortak özellik içermektedir³⁰. Bu nedenle hakkın niteliğinin incelenmesine geçmeden önce coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adları arasındaki farklılıkların da ortaya konulması önem arz etmektedir³¹.

SMK’da geleneksel ürün adları ve coğrafi işaretlerin birbirinden farklı olarak düzenlendiği ve konumuz bakımından önem taşıyan hususlar şunlardır³².

²⁹ Konumuz bakımından önem arz eden önemli bir benzerlik de SMK md. 44/7’de yer alan “Tescil edilen coğrafi işaret tescil ettirene inhisari hak sağlamaz” hükmü ile md. 45/4’de yer alan “Tescil edilen geleneksel ürün adı tescil ettirene inhisari hak sağlamaz” hükümleridir.

³⁰ Yıldız (n 7) 28.

³¹ Ayrıca bkz.: Asan, Ilıcalı (n 17) 8.

³² Elbette ki iki kavram birbirlerinden başka yönlerden de farklılıklar arz etmektedir. Buna karşılık, iki kavramın tanımından doğan farklılıklardan ziyade bu karşılaştırma, farklı hukuki sonuçlar doğurmaya yönelik esasları ortaya koymayı amaçlamıştır. Örneğin

Öncelikle, SMK md. 35 coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adı olarak tescil edilemeyecek adları iki ayrı fıkrada hükme bağlamış ve SMK md. 35/1; “*Tescilli veya başvurusu yapılmış bir coğrafi işaret ile tamamen veya kısmen eş sesli olan ve tüketiciyi yanıltabilecek adlar*”ın coğrafi işaret olarak tescil edilemeyeceğini düzenlemişken, geleneksel ürün adları bakımından SMK md. 35/2’de bu düzenlemeye yer verilmemiştir.

SMK md. 45/5 geleneksel ürün adları bakımından “*Bu Kanun kapsamında geleneksel ürün adlarına sağlanan koruma, başta coğrafi işaretler ve markalar olmak üzere diğer sınai mülkiyet hakları kapsamında kazanılmış haklara halel getirmez*” hükmünü haizken, coğrafi işaretlere ilişkin benzer bir düzenleme SMK’da yer almamaktadır³³.

Bir diğer farklılık SMK md. 46/4’de yer almaktadır. Buna göre “*Geleneksel ürün adının amblemsiz kullanımı bu Kanun hükümlerine tabi değildir*”. Coğrafi işaretler bakımından ise, amblem kullanma zorunluluğunun yanı sıra (SMK md. 46/2), adın tek başına kullanımı da (SMK md. 44) hakkın kapsamına dâhildir.

SMK md. 48, coğrafi işaretlerin markalar ile ilişkisini düzenlemekte olup, maddenin 1 ve 2. fıkralarının sadece coğrafi işaretler bakımından uygulama alanı bulabileceği görülmektedir. Madde, tescilli coğrafi işaretin marka olarak tescilini bir ret ve hükümsüzlük gerekçesi olarak ele almış, ancak coğrafi işaretin tescilinden önce markanın iyiniyetle tescil edilmiş olması veya iyiniyetle kullanılmış olması hallerini bundan istisna tutmuştur. SMK md. 48/3 ise “*tescilli bir markanın sahip olduğu itibar, ün ve kullanım süresi de göz önünde bulundurulur bu marka ile aynı veya benzer olması sebebiyle markanın varlığına zarar verici veya gerçek kaynağı konusunda yanıltıcı olacak nitelikteki adların*” coğrafi işaret veya geleneksel ürün adı olarak tescilinde, bu hususun önceki tarihli hak sahibi bakımından bir itiraz sebebi oluşturabileceğini düzenlemiştir. Dolayısıyla görülmektedir ki, geleneksel ürün adları ile markalar arasındaki bağlantı, coğrafi işaretlere nazaran daha dar kapsamlı ele alınmıştır.

SMK md. 35/1-c’de coğrafi işaretler bakımından “*Ürünün gerçek kaynağı konusunda halkı yanıltabilecek olan bitki tür ve çeşitleri, hayvan ırkları veya benzeri adlar*”ın tescil edilemeyeceği öngörülmüşken, SMK 35/2-c’de ise “*Ürünün niteliği konusunda halkı yanıltabilecek adlar*”ın geleneksel ürün adı olarak tescil edilemeyeceği ifade edilmiştir. Bu farklılık coğrafi işaretler ve geleneksel ürün adları arasında koruma konusunun farklılığına ilişkin olduğundan karşılaştırmamızda ele alınmamıştır.

³³ Öte yandan markalara ilişkin SMK md. 5/1-i hükmü, “*tescilli coğrafi işaretten oluşan ya da tescilli coğrafi işaretler*”in de marka olarak tescil edilemeyeceğine ilişkin düzenlemeye yer vermiş ve bu hali bir mutlak ret nedeni olarak ele almıştır. Bu hususlar geleneksel ürün adları bakımından geçerli değildir; bkz.: Hamdi Yasaman, Sinan H. Yüksel, ‘Madde 31 Garanti Markası ve Ortak Marka’ Yasaman, Ayoğlu, Yusufoglu Bilgin, Memiş Kartal, Yüksel ve Yasaman, *Yasaman Sınai Mülkiyet Kanunu Şerhi* (Seçkin 2021) 2836.

Yine coğrafi işaret ve geleneksel ürün adlarına tecavüz sayılan fiillerin de ayrı maddeler de düzenlendiği görülmektedir (SMK md. 53 ve md. 54). Bu açıdan coğrafi işaretlere tecavüz sayılan fiillerin daha kapsamlı olarak ele alındığı ve coğrafi işaretlere daha geniş bir koruma sağlandığı görülmektedir³⁴.

Son olarak SMK'nın Ortak Hükümler başlıklı 5. Kitap md. 164'te yer alan "146 nci, 147 nci, 149 uncu, 150 nci, 152 nci, 153 üncü, 154 üncü, 156 nci, 159 uncu ve 161 inci madde hükümleri geleneksel ürün adları hakkında da uygulanır" düzenlemesine yer vererek, bazı hükümleri geleneksel ürün adları bakımından kapsam dışı bırakmıştır. SMK'nın ifadesinin değerlendirilmesi neticesinde geleneksel ürün adlarının Ortak Hükümler başlıklı Kitap'ta yer alan SMK md. 148, md. 151, md. 155 ve md. 160, md. 162 ve md. 163'ün kapsamı dışında bırakıldığı görülmektedir. Bu hükümler incelendiğinde ise, Hukuki İşlemler başlıklı md. 148/1'de "Coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı hakkı; lisans, devir, intikal, haciz ve benzeri hukuki işlemlere konu olamaz ve teminat olarak gösterilemez" hükmüne yer verildiğini görmekteyiz. SMK md. 151/6'da da benzer şekilde "Coğrafi işarete veya geleneksel ürün adına tecavüz hâlinde bu madde hükmü uygulanmaz" ifadesinin yer aldığını, Önceki Tarihli Hakların Etkisi başlıklı md. 155'in açıkça "marka, patent veya tasarım hakkı sahibinin" ifadesini kullanarak hem coğrafi işaretleri hem geleneksel ürün adlarını kapsam dışında tuttuğu anlaşılmaktadır. Öte yandan İşlem Yetkisi Olan Kişiler ve Tebligat başlıklı SMK md. 160'ın sınai haklara ilişkin olmayıp, vekillik işlemlerine ilişkin hususları düzenlediğini, SMK md 162'nin Kurul kararlarının uygulanmasına ilişkin olduğunu, Kurul kararlarının iptali ve hükümsüzlük davaları kesinleşmedikçe kararların uygulanmayacağını hüküm altına aldığı ve son olarak SMK md. 163'ün de Hızlı İmha Prosedürü başlığıyla el konulan ve muhafaza altına alınan eşyaların imhasına ilişkin düzenlemelere yer verdiği anlaşılmaktadır³⁵. O halde coğrafi işaretlere uygulanan ancak geleneksel ürün adları bakımından uygulama alanı bulmayan hükümler, sadece SMK md. 160, 162 ve 163 olup, bu hükümler hakkın içeriğine değil, vekillik işlemleri ile usul işlemlerine ilişkindir.

III. SINAI MÜLKİYET HAKLARI GENEL TEORİSİNDE

³⁴ Yıldız (n 7) 53.

³⁵ Belirtildiği üzere bu hükümlerin bazılarının açıkça hem coğrafi işaretlere hem geleneksel ürün adlarına uygulanmayacağı SMK ile düzenlenmiş bulunmaktadır. Buna karşılık hakkın özüne ilişkin olmayan, usuli işlemleri konu alan SMK md 160, md. 162 ve md. 163'ün neden kapsam dışı bırakıldığı anlaşılamamaktadır. Yıldız da, SMK md. 160 ve md. 162'nin geleneksel ürün adları bakımından uygulanmaması için haklı bir neden olmadığı görüşündedir; Yıldız (n 7) 39, dp. 46. Ayrıca SMK md. 164'ün atf yaptığı ve sınai mülkiyet hakkının birden çok kişi olması halinde ortak temsilcilik kurumunu düzenleyen md. 147'yi geleneksel ürün adlarının sahibi olmadığını belirterek, dikkatle incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir; ibid 39, dp. 44.

GELENEKSEL ÜRÜN ADLARININ HUKUKİ NİTELİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Geleneksel ürün adlarının hukuki niteliği SMK'da bir sınai mülkiyet hakkı olarak belirlenmemiş olsa da, hak teorisi ve sınai mülkiyet haklarının bu teori içindeki yerinin belirlenmesi konunun ele alınması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle öncelikle sınai mülkiyet haklarının hukuki niteliğinin ele alınması, sonrasında ise geleneksel ürün adlarının değerlendirilmesi uygun olacaktır.

A. SINAI MÜLKİYET HAKLARI

Sınai mülkiyet terimi (mülkiyeti sınaiye) ilk olarak Türkiye'nin 24 Temmuz 1983 tarihinde Lozan'da imzalanan muahedeye merbut ticaret mukavelesi md. 14 ile hukukumuzda alınmıştır³⁶. Anlaşma ile Türkiye, 1883 tarihli Paris Sözleşmesi³⁷'ni onaylamayı taahhüt etmiştir. Sözleşmenin asıl metni Fransızca olduğundan terim, Fransızca “*propriété industrielle*” ifadesine uygun olarak dilimize sınai mülkiyet olarak çevrilmiş ve yerleşmiştir.

Günümüzde de bir görüş, fikir ve sanat eserleri ve patent, marka, tasarım gibi yaratımlar üzerinde bir mülkiyet hakkının bulunmadığı, fikri hak adı verilen ayrı bir mutlak hak türünün olduğu kabul etmektedir³⁸. Diğer bir görüş ise, fikri ve sınai hakları Türk Medeni Kanunu'ndaki (TMK) menkul mallar olan taşınır ve taşınmaz mal ayırımından ayırarak, yaratıcı insan zekâsının ürünü olan ve üzerinde şekillendiği maddi maldan ayrı bir hukuki varlığa sahip, gayrimaddi mallar üzerindeki mutlak haklar olarak nitelendirmektedir³⁹. Hal böyleyken her iki görüş de fikri ve sınai ürünlerin birer eşya olmadığını, dolayısıyla bu ürünler üzerinde mülkiyet hakkının doğmayacağını belirtmektedir⁴⁰. Zira

³⁶ Ernst Hirsch, *Hukuki Bakımdan Fikri Say Birinci Cilt* (İstanbul Üniversitesi Yayınları 1942) 1; Mülkiyeti sınaiye ifadesi Lozan Sulh Muahedenesinin Kabulüne Dair Kanunlar, Fasil 4 md. 86'da yer almaktadır; <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200343.pdf> accessed 10.06.2022.

³⁷ Türkiye 20 Mart 1983 tarihli Sınai Mülkiyetin Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi'ne 29/5/1930 - Sayı: 1506 Resmî Gazete'de yayınlanan Beynelmîlel sınai mülkiyet mukavelelerinin 6 teşrinisani 1925 La Haye tadilatına iltihak edilmesi hakkında kanun ile katılmıştır; <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc008/kanuntbmmc008/kanuntbmmc00801619.pdf> accessed 27.06.2022

³⁸ M. Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay-Özdemir, *Eşya Hukuku* (Filiz Kitabevi 2009) 6; Tekinalp (28) 5, 6, N.12.

³⁹ İlhan Öztrak, *Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar* (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 1971) 2; Şafak Erel, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku* (Yetkin 2009) 25, 26.

⁴⁰ Tekinalp (n 28) 5, N.12; Erel (n 39) 25, 26; Çağlar Hayrettin, 'Birinci Bölüm Temel Bilgiler' Ayhan/Çağlar/Yıldız/İmirlioğlu *Sınai Mülkiyet Hukuku* (Adalet Yayınevi 2021) 16; Buna

Türk Medeni Kanunu (TMK) taşınmaz mülkiyetinin konusunu md. 704’de “*arazi, tapu kütüğünde ayrı sayfaya kaydedilen bağımsız ve sürekli haklar ve kat mülkiyeti kütüğüne kayıtlı bağımsız bölümler*” olarak, taşınır mülkiyetinin konusunu ise TMK md. 762’de “*taşınabilen maddi şeyler ile edinmeye elverişli olan ve taşınmaz mülkiyetinin kapsamına giren doğal güçler*” olarak belirlemiş olup, bu belirlemede gayrimaddi mallara yer vermemiştir. Ayrıca Fransız hukukundan gelen sınai mülkiyet terimi, Türk medeni hukukuna mehz teşkil eden İsviçre hukukunun hak teorisinin, Fransız özel hukukundaki hak teorisinden farklı olması nedeniyle eleştirilmiş ve Türk hukukuna uygun ifadenin “sınai haklar” ifadesi olduğu belirtilmiştir⁴¹.

Türk medeni hukuku sistematığı içinde hal böyle olmakla birlikte, Türk Anayasa yargısının sınai mülkiyet haklarını, Anayasa (AY) md. 35’e göre mülkiyet hakkı kapsamında değerlendirdiğini görmekteyiz. KHK’lar döneminde Anayasa Mahkemesi, sınai hakların temelini mülkiyet hakkına dayandırarak ve mülkiyet hakkının ancak kanun ile sınırlandırılabilceğini ve bu nedenle KHK’larla düzenlemeyeceğini ifade ederek, KHK’lardaki bazı maddelerin iptaline karar vermiştir. Mahkeme kararlarında, fikri ve sınai mülkiyet haklarını, gayrimaddi mal olarak değerlendirmiş ve üzerinde bir mülkiyet hakkı olduğu ifade etmiştir⁴².

Dolayısıyla özel hukuk doktrininde sınai haklar üzerinde doğan hakların gayrimaddi mallar üzerindeki bir mutlak hak niteliğinde olduğu, ancak mülkiyet hakkı olmadığı görüşü ağır basmaktayken, Anayasa Mahkemesi kararlarında hakkın⁴³, bir mülkiyet hakkı olduğu görüşü hâkimdir. Zira bu farklılık, Türk

karşılık Tekinalp, mülkiyet ifadesini fikri ürün üzerindeki mutlak hakkın inhisari özelliğini belirtmek için kullandığını belirtmektedir, Tekinalp (n 28) 6, N.12.

⁴¹ Sınai mülkiyet teriminin eleştirisi için bkz.: Hirş (n 36) 2-4. Yazar, sınai mülkiyet terimi yerine sınai hak teriminin kullanılmasının tarihi olarak da daha uygun olacağı kanaatindedir. Nitekim İhtira Beratı Kanunu ve Alameti Farika Nizamnamesinde “mülkiyet” teriminin kullanılmadığını, “sınai haklar” teriminin tercih edildiğini ifade etmektedir.

⁴² Anayasa Mahkemesi, E 2010/73 K 2011/176, 29.12.2011; E 2013/100 K 2014/14, 29.01.2014; E 2013/116 K 2014/135, 11.09.2014; E 2013/147 K 2014/75, 09.04.2014; E 2015/49 K 2015/46, 13.05.2015; E. 2015/33 K 2015/50, 27.05.2015; E 2016/148 K 2016/189, 14.12.2016. Buna karşılık Anayasa Mahkemesi’nin İhtira Beratı Kanunu ile ilgili verdiği kararında (Anayasa Mahkemesi, E 1967/10 K 1967/49, 28.12.1967), sınai hakların mülkiyet hakkı sayılamayacağı değerlendirilmiştir; Ayrıntılı bilgi için bkz. Salih Polater, ‘Sınai Mülkiyet Haklarına İlişki Kanun Hükmünde Kararnamelerin Anayasa’ya Uygunluğu Sorunu’, (2016) 14 Legal Hukuk Dergisi 1890 vd. Hal böyle olmakla birlikte, Anayasa Mahkemesi, bu dönemde de Anayasadaki mülkiyet hakkı kavramının medeni hukuktakinden daha geniş olduğunu kabul etmektedir.

⁴³ Zira Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’nın da “Mülk Edinme Hakkı” başlıklı 17.2 maddesinde yer alan “Fikri mülkiyet hakları korunmalıdır” ifadesiyle fikri mülkiyet haklarını, mülkiyet hakkı içinde değerlendirdiği görülmektedir. *Charter of Fundamental Rights of the European Union*, C 326/391, 26.10.2012; Fikri mülkiyet haklarını bir insan

medeni hukukundaki mülkiyet hakkı ile Anayasa anlamında mülkiyet hakkının ele alınış biçimindeki farklılıktan doğmaktadır. Medeni hukukta mülkiyet, taşınır ve taşınmaz mallar üzerindeki hâkimiyet olarak ifade edilmekte ve TMK bağlamında sınırlandırılmış bulunmaktayken⁴⁴, Anayasal anlamda mülkiyet, “*menkul ve taşınmaz malları, para ile değerlendirebilen hakları ve mal varlığını toplu olarak ve tabii olarak üretim araçlarını içeren bir teminat*” olarak değerlendirilmektedir⁴⁵. Bir başka ifadeyle kişi egemenliğindeki para ile ölçülebilen tüm değerler üzerinde, Anayasa anlamında bir mülkiyet hakkı olması nedeniyle sınai haklar, mülkiyet hakkı kapsamında ele alınmaktadır.

Hal böyle olmakla birlikte, sınai hakların AY md. 35 kapsamında değerlendirilmesi ve mülkiyet hakkından sayılarak, ancak Kanun ile sınırlandırılabilir olması hususunda şüphe yoktur. Nitekim bu hakların bir mutlak hak olarak nitelendirilmesinin, hakkın Anayasa güvencesi altına ve özellikle AY md. 35 kapsamına- alınmasını gerektirdiği ifade edilmektedir⁴⁶.

Hukukumuzda fikri ve sınai hakların hangileri olduğu da önem taşımaktadır. SMK öncesinde bu hakların hangileri olduğuna ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktaydı ve bu hakların fikri haklar yani telif hakkı, -marka ve coğrafi işaret başta olmak üzere- ayırt edici ad ve işaretler, patentler, tasarımlar üzerindeki haklar, yeni bitki türleri üzerindeki ıslahçı hakları ve entegre devre topografyaları üzerindeki hakları kapsadığı değerlendirilmekteydi. SMK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte, SMK anlamında sınai hakların hangileri olduğu Kanunda açıkça ifade bulunmuştur.

hakkı olarak değerlendirilmesine ilişkin uluslararası düzenlemeler ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının bu düzenlemelerden ayrılması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Burak Gemalmaz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı* (Beta 2009) 291 vd. 285.

⁴⁴ Türk medeni hukukunda maddi olmayan nesnelere üzerinde mülkiyet hakkı kurulamaz. Buna karşılık Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin mülkiyet hakkına yer veren Ek Protokolünün 1. maddesi kapsamında gayrimaddi mallar üzerinde mülkiyet hakkı kurulması mümkündür; Gemalmaz (n 42) 286.

⁴⁵ T.C. Anayasası Madde Gereçekleri md. 35; <https://www.anayasa.gov.tr/media/7465/gereckeli_anayasa_2021.pdf> accessed 05.09.2022; Ayrıca bkz.: Özlük Betül, ‘Mülkiyet ve Zilyetlik Üzerine Düşünceler’ (2019) 27 Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 144, 145.

⁴⁶ Nüşin Ayiter, *Hukukta Fikir ve San'at Ürünleri* (Sevinç Matbaası 1972) 12; Ayiter'e göre “*Anayasa ruhu itibariyle, böyle önemli ve sosyal karakteri hâkim olan bir garanti maddesinde sırf cismanî malları kastetmiş olamaz. Her türlü mülkiyet ve kanaatmca mülkiyet benzeri hâkimiyet durumları yaratan mameleki hakkı, [1961] Anayasanın 36 ncı maddesinin kapsamına sokacak bir yoruma gitmek gerekir... [bu] şekilde yorumlamaya bizi zorlayan husus en başta İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 27 inci maddesinin 3.cü fıkrasıdır*”; Aynı yönde bkz.: Erel (n 39) 8; Tekinalp (n 28) 37, N. 11; Duygun Yarsuvat, *Türk Hukukunda Eser Sahibi ve Hakları* (Sulhi Garan Matbaası 1977) 12; Ayiter'in İnsan Hakları Evrensel Bildirisine dayandırdığı bu yorumunun, AİHS Ek Protokolünün 1. maddesi kapsamında ele alınması gerekliliği hususunda bkz.: Gemalmaz (n 42) 296 dp 969.

Hangi konuların bu haklar kapsamına girdiği hususu, Paris Sözleşmesi'nde de yer almaktadır. Sözleşme'ye göre sınai mülkiyet haklarının konusu, “*patentler, faydalı modeller, endüstriyel tasarımlar, ticaret markaları, hizmet markaları, ticaret unvanları, menşe adları ve mahreç işaretleri, haksız rekabetin önlenmesidir*”⁴⁷. Paris Sözleşmesi ayrıca sınai haklar kavramının en geniş anlamıyla anlaşılması gerektiğini ve yalnız sanayi ve ticaret alanı için değil, aynı zamanda tarımsal ve tabii ürünler, maden çıkarma sanayileri ile örneğin şarap, tahıl, tütün yaprağı, meyve, sürü hayvanları, mineraller, maden suları, bira, çiçekler ve un gibi bütün üretilen veya doğal ürünler için de geçerli olacağını kabul etmektedir⁴⁸. O halde hükmün ifadesinden de anlaşılacağı üzere sınai haklar, burada sayılanlarla sınırlı değildir ve bu sayılanlarla benzer olanlar konular da sınai haklar içinde değerlendirilebilecektir. Nitekim günümüzde yeni bitki çeşitleri ve entegre devre topografyaları gibi ürünlerin de yaratıcısına bir sınai mülkiyet hakkı tanıdığı kabul görmektedir. Bundan yola çıkarak, Paris Sözleşmesi bakımından geleneksel ürün adlarının da bir sınai hak türü olarak kabul edilmesinde herhangi bir engel olmadığı değerlendirilmelidir⁴⁹.

B. GELENEKSEL ÜRÜN ADLARI KORUMASININ HUKUKİ NİTELİĞİ

SMK'nın sınai mülkiyet hakkı türü olarak tanımlamadığı geleneksel ürün adlarının, hak ayrımı içindeki yerinin tespit edilmesi bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır. Yukarıdaki açıklamalar altında, aşağıda geleneksel ürün adı korumasının kapsamı da değerlendirilerek, geleneksel ürün adları üzerinde nasıl bir koruma sağlandığı incelenecektir.

Elbette ki AB tarafından yapılan düzenlemeler SMK'ya temel teşkil ettiğinden, bu düzenlemelerde geleneksel ürün adlarının ele alınış biçiminin değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, 1151/2012

⁴⁷ Sınai Mülkiyetin Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi, md. 1/2; <<https://wipolex.wipo.int/en/text/287556>> accessed 27.06.2022.

⁴⁸ ibid md. 1/3.

⁴⁹ Sınai mülkiyet hakları bakımından önem taşıyan bir diğer anlaşma da Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Anlaşması (TRIPs)dır. Ancak bu anlaşmada, sınai mülkiyet haklarının neler olabileceğine ilişkin bir hüküm yer almamaktadır, sadece TRIPs md. 1/2'de “*Bu Anlaşmanın amaçları doğrultusunda “fikri mülkiyet” terimi, Kısım II, Bölüm 1-7'ye konu olan tüm fikri mülkiyet kategorilerini ifade eder*” hükmüne yer verilmiştir. Bölüm 1-7'de ise, eser sahibinin hakları ve bağlantılı haklar, marka, coğrafi işaret, endüstriyel tasarım, patent, entegre devre topografyaları ve gizli bilginin korunması konuları ele alınmıştır. Buna karşılık TRIPs'in, birçok bölümünde Paris Sözleşmesi'ne atıfta bulunduğu ve fikri mülkiyet hakları alanında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye ülkeler bakımından asgari koruma standartlarını belirlemeyi amaçladığı görülmektedir. Dolayısıyla TRIPs'in, sınai mülkiyet hakları açısından Paris Sözleşmesi ile kabul edilen ve Paris Sözleşmesi'nin hak türleri bakımından sınırlandırıcı olmayan yaklaşımından ayrılma amacı olduğunun kabulü mümkün görünmemektedir. Ayrıca bkz.: Yıldız (n 7) 38.

sayılı Tüzük md. 24'de, “*geleneksel ürün adları her türlü kötüye kullanım, taklit veya çağrışımlara veya tüketiciyi yanıltabilecek diğer uygulamalara karşı korunacaktır*” ifadesi yer almaktadır. Bu düzenleme nedeniyle de 1151/2012 sayılı Tüzük'ün geleneksel ürün adı üzerinde bir mutlak hak tanıdığı ifade edilmiştir⁵⁰.

Ad üzerindeki hakkın bir mutlak hak olarak nitelendirilmesinin diğer bir sebebi de mülga 509/2006 sayılı Tüzük'ün koruma bakımından ikili bir yaklaşım tercih etmiş olmasına karşılık, bu yaklaşımın 1151/2012 sayılı Tüzük ile terkedilmiş olmasıdır. Mülga 509/2006 sayılı Tüzük md. 3 geleneksel ürün adı sicilinin, ürün adının kullanımının sadece tescilde yer alan özelliklere uygun ürün üreten üreticilere hasredilip hasredilmemesine göre iki liste halinde tutulacağını ifade etmiştir. Buna bağlı olarak da adın kullanımını düzenleyen 509/2006 sayılı Tüzük md. 13/1, Tüzük kapsamında tescil edilen adların kullanılmaya devam edilebileceğini ancak sicilde yer alan özellikleri taşıyorsa, *traditional speciality guaranteed, TSG* veya Topluluk ambleminin, ürün üzerinde kullanılmayacağını belirtmiştir. Tüzük md. 13/2 de ise, tescil başvurusunda eğer ürün adının kullanımı başvuru sahibinin talebiyle sadece ürünü sicilde yer alan özelliklere bağlı kalarak üreten üreticilere hasredilmiş ve ad bu şekilde tescil edilmişse, adın *traditional speciality guaranteed, TSG* veya Topluluk amblemi olmasa da kullanılmayacağı hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla mülga Tüzük, ikili bir koruma yaklaşımı benimsemiştir. İlk yaklaşım dar ama ulaşılabilir bir koruma sağlamakta, ikinci yaklaşım ise daha geniş bir koruma sağlamaktadır. Ancak her iki korumanın da tüketiciyi yanıltmaya meyilli uygulamaları engelleyerek tüketicinin aldatılmasının önlenmesi amacına hizmet ettiği ifade edilmektedir⁵¹.

1151/2012 sayılı Tüzük'te ise bu yaklaşım terk edilmiş ve adın her türlü kullanımına koruma sağlanmıştır. Tüzük Resital md. 35 bu yaklaşımın nedenini açıklamıştır. Buna göre;

“*Mevcut koruma, tanımlama amacıyla Birlik içinde adın kullanımı hali saklı kalmamak kaydıyla tescil etme seçeneğini sunmaktadır. Bu seçenek paydaşlar tarafından iyi anlaşılmadığından ve yerellik ilkesinin uygulanmasıyla Üye Devlet veya bölgesel düzeyde geleneksel ürünleri belirleme işlevi daha iyi sağlanabileceğinden, bu seçenek sonlandırılmalıdır. Deneyimlerin ışığında, program yalnızca Birlik genelinde adın tescili ile ilgilenmelidir*”⁵².

⁵⁰ Tosato (n 5) 566.

⁵¹ ibid 554; *Tosato*, her iki korumanın da mutlak hak doğurduğunu, ilkinde adla birlikte TSG terimi veya Topluluk ambleminin birlikte ele alındığını, ikincisinde ise tek başına adın korunduğunu ifade etmektedir; ibid 553 vd.

⁵² Ayrıca bkz.: Markus Grube, ‘LMIV Art. 26 Ursprungsland oder Herkunftsort’, Voit/Grube (ed.), *Lebensmittelinformationsverordnung* (Beck 2016) Rn. 108-114.

Bu ifadeyle 1151/2012 sayılı Tüzük geleneksel ürün adının kullanımını, ürünü sadece tescildeki özelliklere uygun üreten üreticilere hasretmiştir. Dolayısıyla bu bakımdan değerlendirildiğinde SMK'nın 1151/2012 sayılı Tüzük ile tam bir uyum içinde olduğu söylenemez.

Bu noktada ele alınması gereken bir husus da geleneksel ürün adlarıyla aralarında büyük benzerlik bulunduğunu belirttiğimiz coğrafi işaretler üzerindeki haktır. Menşe adı ve mahreç işaretlerini ele alan coğrafi işaretlerin, bir sınai mülkiyet hakkı türü olduğu konusunda bir tereddüt yoktur. Hal böyle olmakla birlikte coğrafi işaretlerin sadece kullanma (*usus*) yetkisi vermesi, buna karşılık yararlanma (*fructus*) ve tüketme (*abusus*) yetkilerini vermemesi nedeniyle bir mutlak hak olmadığı ve herkesin işareti kullanma hakkı olması nedeniyle inhisari de olmadığı belirtilerek, coğrafi işaretler üzerinde bir *sui generis* hak bulunduğu değerlendirilmiştir⁵³. Buna karşılık coğrafi işaretleri de sınai mülkiyet hakları üst başlığında ele alanlar görüşlerini, coğrafi işaretler üzerindeki hakkın hukuki niteliğine değil, yapı itibarıyla diğer sınai mülkiyet hakkı türlerine -özellikle markalara- benzerliğine dayandırmaktadır⁵⁴. Ayrıca coğrafi işaretlerin sınai mülkiyet hakkı olarak değerlendirilmesinin politik bir tercihin sonucu olduğu da vurgulanmıştır⁵⁵. Zira Avrupa Birliği Adalet Divanı da coğrafi işaretlerin bir sınai mülkiyet hakkı türü olduğunu kabul etmektedir⁵⁶. Kanaatimizce de hakkın mutlak olmaması onu sınai haklar üst başlığından çıkarmak için yeterli bir gerekçe değildir.

⁵³ Gökmen Gündoğdu *Türk Hukukunda Coğrafi İşaret Kavramı ve Korunması* (Beta İstanbul 2006) 80-83; Didem Özgür 'Coğrafi İşaretlerin Korunması: Avrupa Birliği'ndeki Hukuki Çerçeve ve Türkiye Uygulaması' (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2011) 6; Savaş Bozbel, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (Oniki Levha Yayıncılık 2015) 764; Mutlak ve inhisari bir hak olmadığı hususunda ayrıca bkz.: Tekinalp (n 28) 23, N. 76. Anayasa Mahkemesi'nin coğrafi işaretlerle ilgili kararına bakıldığında, diğer sınai mülkiyet hakkı türlerinde olduğu gibi coğrafi işaretler üzerindeki hakkın bir mülkiyet hakkı (*mutlak hak*) olarak ele alınıp alınmayacağı hususuna açıklık getirmediği görülmektedir. Zira Anayasa Mahkemesi, E 2009/14 K 2009/46, 12.03.2009 tarihli kararıyla, 555 Sayılı KHK md. 24/1-a ve c bentlerini KHK md. 24A/1-c yönünden Anayasa'ya aykırı bularak iptal etmiştir. Ancak bu kararında Mahkeme, KHK'larla ilgili diğer kararlarında olduğu gibi AY md. 35'e yani mülkiyet hakkına değil, AY md. 38 ve 91'e dayanmıştır.

⁵⁴ Tosato (n 5) 575; Coğrafi işaretlerin markalar ile benzerliği hakkında bkz.: Stephan Stern 'Are GI's IP' 2007 (2) European Intellectual Property Review, 41.

⁵⁵ Andras Jokuti 'Where is the What if the What is in Why? A Rough Guide to the Maze of Geographical Indications' 2009 (3) European Intellectual Property Review 123.

⁵⁶ Case C-108/01, *Consorzio del Prosciutto di Parma and Salumificio S. Rita SpA v Asda Stores Ltd and Hygrade Foods Ltd*, 64; <<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=A95B473D6F5DB83231DD9153B9210764?text=&docid=48307&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1285914>> accessed 08.09.2022.

SMK açıkça, coğrafi işaretlerle oldukça benzer özellikler içeren, geleneksel ürün adları üzerinde sınai mülkiyet hakkı olmadığı kabul etmiştir⁵⁷. Hatta SMK md. 45/5 hükmü, geleneksel ürün adlarına ilişkin korumanın, diğer sınai mülkiyet hakları kapsamında kazanılmış haklara hanel getirmeyeceğini ifade ederek SMK, sınai mülkiyet hakları karşısında geleneksel ürün adı korumasını arka plana atmış, diğer haklara öncelikli bir konum bahsetmiştir⁵⁸.

Geleneksel ürün adlarının tescil ettirene inhisari bir hak bahsetmediği SMK tarafından kabul edilmektedir (SMK md. 45/4). Buna karşılık coğrafi işaretler bakımından da tescilin tescil ettirene inhisari hak sağlamadığı kabul edildiğinden (SMK md. 44/7) bu husus, geleneksel ürün adları korumasının bir sınai mülkiyet hakkı olarak değerlendirmem için yeterli bir gerekçe değildir. Zira inhisari hak tanınmamasının sebebi sadece tescil sahibinin değil, ürünü şartları taşıyan şekilde üreten tüm üreticilere coğrafi işareti veya geleneksel ürün adını kullanma hakkı tanınmış olması ve üzerindeki hakkın hukuki işlemlere konu edilememesidir. Aynı şekilde, bir mutlak hak bahsetmeme⁵⁹ bakımından da yukarıda açıklandığı şekilde coğrafi işaretlerle geleneksel ürün adları benzerlik göstermekte ve her ikisinin de mutlak hak olarak sınıflandırılmasının mümkün olmadığı değerlendirilmektedir.

Değerlendirilmesi gereken bir husus da amblemsiz kullanımın -yanıltıcı kullanım istisnası- dışında kapsam dışı bırakılmış olmasıdır. Bu husus konumuz bakımından önem taşımaktadır. Nitekim bu durum diğer sınai mülkiyet hakları bakımından geçerli değildir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere bu hüküm nedeniyle korumanın geleneksel ürün adı üzerinde değil, adla birlikte amblemin kullanılması üzerinde doğduğu değerlendirilmektedir. O nedenle de bu düzenleme, SMK'nın geleneksel ürün adı korumasını bir sınai mülkiyet hakkı olarak nitelendirmemesine temel teşkil etmekte olup, geleneksel ürün adlarını yukarıda belirttiğimiz ayrımın dışına taşımaktadır. Nitekim SMK kapsamında tescil edilerek korunması öngörülen sınai mülkiyet haklarının koruma konusu, işaret, marka, buluş veya tasarım gibi tescil edilen konu üzerinde doğmaktay-

⁵⁷ Yıldız, geleneksel ürün adlarının sınai mülkiyet hakları kapsamında değerlendirilmemiş olmasının haklı bir gerekçesi bulunmadığını ifade etmektedir. Geleneksel ürün adlarına, coğrafi işaretlere benzer şekilde, sınai mülkiyet hakkı tanınmasının uygun olacağı kanaatindedir; bkz.: Yıldız (n 7) 38.

⁵⁸ Asan, Ilıcalı (n 17) 39; Bu husus, 1151/2002 sayılı Tüzük md. 43'te de yer almaktadır; bkz.: Michael Blakeney, *The Protection of Geographical Indications Law and Practice* (Elgar UK 2014) 131.

⁵⁹ Nitekim geleneksel hak ayrımları çerçevesinde değerlendirildiğinde bir hakkın mutlak hak niteliği taşıyor olabilmesi, bu hakkın hukuken mutlak hak olarak tanınmış olmasına bağlı olup, bu hususta sınırlı sayıda olma ilkesi geçerlidir. Dolayısıyla SMK tarafından sınai mülkiyet hakkı olarak nitelendirilmemiş olması bile tek başına geleneksel ürün adları üzerindeki hakların bir mutlak hak olarak nitelendirilemeyeceğine gerekçe olarak gösterilebilir.

ken, geleneksel ürün adlarında koruma tescil edilen ad üzerinde doğmamakta ve bahşedilen koruma adın tek başına değil, amblem ile birlikte kullanımı halinde devreye girmektedir. Yanıltıcı kullanım istisnası olarak belirttiğimiz hal ise kanaatimizce oldukça sınırlı sayıda olayda devreye girebilecektir. Nitekim yanıltıcı kullanım -her ne kadar yanıltıcı bir açıklamaya veya belirtiyeye yer verilmesi hali ürünün iç veya dış ambalajında, tanıtım ve reklamında veya ürünle ilgili herhangi bir yazılı belgede yer verilmesi dâhil birçok ihtimal göz önünde bulundurularak kaleme alınmış olsa da- üreticinin ürettiği ürünün sicildeki özellikleri taşımadığını bilmiyor olması ihtimali düşük olduğundan, nadiren karşılaşılabilecek bir durumdur. Dolayısıyla bu durum da geleneksel ürün adlarının sınai mülkiyet haklarına dâhil diğer yaratımlardan farklılaşmasına yol açmaktadır.

Kanaatimizce kanun koyucu da SMK'nın sistematüğinden anlaşılacağı üzere, geleneksel ürün adını bir sınai mülkiyet hakkı türü olarak kabul eden bir düzenlemeden imtina etmiştir. Kanun koyucu burada bilinçli bir tercih yapmıştır. Zira geleneksel ürün adları bakımından, coğrafi işaretlere benzer şekilde, geleneksel ürün adına konu ürünün tescildeki özelliklerini içermediği hallerde kullanılmayacağı şeklinde bir düzenleme de getirebilirdi. O halde geleneksel ürün adları da, sadece sicilde yer aldığı şekliyle o ürünü üreten üreticilere tanınmış bir hak olarak değerlendirilebilirdi. Buna karşılık kanun koyucunun tercihinin, tescilli adın özelliklerine uygun olarak üreten üreticilere amblem kullanımını sağlaması yönünde olması, bize adın kullanımının tescildeki şekliyle ürünü üretenlere hasredilmek istenilmediğini, geleneksel ürün adlarına daha düşük bir koruma bahşedilmesinin amaçlandığını göstermektedir. Bu tercihin haklı bir tercih olup olmadığı hususunda yukarıda yaptığımız açıklamalar saklı kalmak kaydıyla, saydığımız nedenler kanun koyucunun bu yöndeki iradesine temel teşkil edebilecektir.

O halde SMK nedeniyle bir sınai mülkiyet hakkı olmadığını değerlendirdiğimiz geleneksel ürün adları üzerindeki korumanın niteliğinin belirlenmesi de önemlidir. Korumanın niteliği bakımından isabetli bulduğumuz değerlendirme⁶⁰, geleneksel ürün adları üzerinde *sui generis* bir koruma olduğunun ve bu korumanın kendine özgü bir hak doğurduğunun kabulüdür. *Sui generis*, kendine özgü anlamına gelmekte olup, *sui generis* koruma, fikri haklar alanında değerlendirilen ancak geleneksel marka, patent, telif hakkı gibi konular dışında kalan koruma konular üzerindeki hakları ifade etmek için kullanılmaktadır⁶¹.

⁶⁰ Yıldız (n 7) 33; Burçak Yıldız, 'Üçüncü Bölüm Coğrafi İşaretler ve Geleneksel Ürün Adları' Ayhan/Çağlar/Yıldız/İmirlioğlu *Sınai Mülkiyet Hukuku* (Adalet Yayınevi 2021) 156.

⁶¹ Garner Bryan A, *Black's Law Dictionary* (8th edn. 2004), 1475; Ayrıca bkz.: Gangjee Dev S., 'Sui Generis or Independent Geographical Indications Protection' in Irene Calboli and Jane G. Ginsburg (eds) *The Cambridge Handbook of International and Comparative Trademark Law* (Cambridge University Press 2020) 256 vd.

Örneğin coğrafi işaretlerin marka hakkı altında değerlendirilmeyerek, bunlar için ayrı bir koruma türü oluşturulması *sui generis* korumaya örnektir. Buna karşılık *sui generis* ifadesi fikri mülkiyet hakları alanında, kendine özgü hakları ifade etmek için de kullanılmaktadır. Klasik hak ayırımına dâhil olmayan ancak fikri mülkiyet hakkı benzeri haklar doğuran bazı konular üzerinde *sui generis* hak doğduğu kabul edilmektedir. Örneğin hukukumuzda fikri hak konularından biri olan özgün nitelik taşımayan veri tabanları üzerinde *sui generis* bir koruma olduğu değerlendirilmektedir⁶². Nitekim veri tabanları sahibinin hususiyetini içermese de, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda yer alan bazı hükümler kapsamında korumadan yararlanabilmektedir. Veri tabanlarının yanı sıra, geleneksel bilgi ve folklorun korunması konusunda da *sui generis* koruma sağlanmasının uygun düştüğü değerlendirilmektedir⁶³. O halde fikri ve sınai haklara konu yaratımlara benzer özellikler içeren bazı konulara kendine özgü bir koruma sağlanmış olması hem ülkemizde hem uluslararası alanda kabul gören bir yaklaşımdır.

Bu sebeplerle kanun koyucunun amacı ve SMK'da düzenleniş biçimi dikkate alındığında, geleneksel ürün adlarına fikri mülkiyet alanına dâhil bir *sui generis* koruma getirilmesinin amaçlandığı değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Tescilli sınai mülkiyet hakları, marka, patent, faydalı model, coğrafi işaret ve tasarımlar üzerinde doğar. Geleneksel ürün adları ise sınai mülkiyet hakları dışında bırakılmıştır. Bu bakımdan geleneksel ürün adlarının kapsam dışı bırakılmış olmasının nedenleri ve doğurduğu sonuçların tespiti önemlidir.

Geleneksel ürün adlarının sınai mülkiyet hakkı sayılmamasının; korumanın coğrafi işaretlerle birlikte düzenlenmiş olması ve oldukça benzer hükümler içermesi karşısında haklı bir gerekçesinin bulunmadığı değerlendirilebilir. Buna karşılık SMK'nın geleneksel ürün adlarının amblemsiz kullanımı hallerini kapsam içinde değerlendirmemesi, diğer tescilli sınai mülkiyet haklarıyla karşılaştırıldığında büyük bir farklılık doğurmaktadır. O halde geleneksel ürün adının kullanımı, -yanıltıcı kullanım istisnası saklı kalmak kaydıyla- ad tescilli de olsa, serbesttir. Dolayısıyla bu husus, SMK'nın açık hükmüyle birlikte ele alındığında, kanun koyucunun bilinçli olarak tercihinin, geleneksel ürün adları

⁶² AB'de ve ülkemizde veri tabanları bakımından hem telif hem *sui generis* koruma benimsenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Ateş, "Veri Tabanlarının Hukukî Koruması" (2006) 55 AÜHFD 47 vd.

⁶³ Arzu Oğuz, 'Fikri Mülkiyet Hakları ve Geleneksel (Yerel) Bilgi ve Folklorun Hukukî Korunması' (2009) 9 FMR 10 vd.; Geleneksel bilgi kavramı, geleneksel ürün adlarıyla büyük benzerlikler arz etmektedir. Bu benzerlikler için ayrıca bkz.: 11-16; Ayrıca bkz.: Uğur Çolak, "Türkülerde İşleme Eser Sahipliği ve Sui Generis Koruma Önerisi" (2008) 8 FMR 95 vd.

üzerindeki korumanın, ad üzerinde bir sınai mülkiyet hakkı yaratmadığı yönünde olduğunu göstermektedir.

Bu sebeplerle sınai mülkiyet hakkı olmayan geleneksel ürün adlarına nasıl bir koruma bahşedildiği konusunun da değerlendirilmesi gerekmektedir. Kanaatimizce fikri ve sınai haklar bakımından pek de yabancı olmayan *sui generis* bir hakkın bahşedildiğinin değerlendirmesi uygun olacaktır. Bu sistem ile tescil sahibi adın amblem ile birlikte kullanılması halinde, ürünü tescildeki içeriğe uygun üretmeyen üreticilerden tecavüz nedeniyle tazminat talep edebilecek, buna karşılık tescildeki içeriğe uygun olmak kaydıyla üretici, adı amblem ile birlikte kullanabilecektir.

Hakkın niteliğinin *sui generis* olması, elbette ki teorik bir ayırmadan ibaret olup, geleneksel ürün adlarının sınai mülkiyet hukuku sistematiğinden ayrı düşünülmesini gerektirmez. Ayrıca üzerindeki hak bakımından coğrafi işaretlerle büyük benzerlik arz ediyor olması da, bu nitelendirmenin aslında kanun koyucunun tercihinin bir sonucu olduğunu göstermektedir. Her ne kadar sınai mülkiyet hakkı türü olarak kabul edilmeyen bir koruma konusunun “Sınai Mülkiyet Kanunu” başlıklı bir Kanun’da ele alınması⁶⁴ ve SMK md.1’de Kanunun konusunun geleneksel ürün adlarına ilişkin hakların korunması olarak tespit edilmiş olması tezat oluştursa da, bu hakkın kanun koyucu tarafından fikri mülkiyet hakları şemsiyesi altında gördüğünün de bir göstergesidir. Ancak getirilen korumanın derecesi değerlendirildiğinde, korumanın oldukça sınırlı sayıda durumda devreye girmesi muhtemel görünmektedir.

Bu noktada tartışılması gereken bir husus da, Türk Ticaret Kanunu’ndaki haksız rekabete ilişkin hükümlerin uygulanmasının söz konusu olup olamayacağıdır. Kısaca, rakipler arasındaki veya tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkileyen aldatıcı veya dürüstlük kuralına aykırı davranışlar ile ticari uygulamalara karşı bir önlem olarak değerlendirilebilen haksız rekabet korumasının, tescilli geleneksel ürün adlarının amblemsiz kullanımında uygulama alanı bulacağı belirtilmiştir⁶⁵. Buna karşılık haksız rekabet hükümlerinin SMK hükümlerini işlevsiz kılacak biçimde yorumlanmaması gerektiğinden⁶⁶ haksız

⁶⁴ SMK’nın kapsamı ve başlığı arasındaki uyumsuzluk hakkında bkz.: Yıldız (7) 37, dp. 36.

⁶⁵ Yıldız (n 7) 52.

⁶⁶ Feyzan Hayal Şehirli Çelik, *Tasarımların Haksız Rekabet Hükümlerine Göre Korunması Fikri Mülkiyet-Haksız Rekabet İlişkisi Odaklı Bir İnceleme* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2014) 117; Ayrıca bkz.: Yargıtay 11 HD, E 2021/89 K. 2021/3954, 22.04.2021; “Haksız rekabetin önlenmesindeki amaç, serbest piyasa düzeninde, herkesin dürüstlük kuralları içerisinde hareket etmesini sağlamak suretiyle bütün katılanların menfaatine dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanmasıdır. Dürüst ve bozulmamış rekabetin varlığı, piyasa katılımcılarının (tüketiciler, tacirler, rakipler) yanında, bireysel rekabet düzeninin korunmasını da gerektirir. Tacirlerin korunması ilkesi çerçevesinde koruma unsurlarından biri de emeğin ve yatırımların korunması olmakla birlikte, fikri mülkiyet

rekabetin tespitinde, SMK'nın geleneksel ürün adlarını amblemsiz kullanımını kapsam dışı tuttuğu da göz önüne alınmalıdır. Kanaatimizce bu hususta haksız rekabet hükümlerinin uygulama alanı bulması, somut olay bazında değerlendirme yapmanın gerekliliğini de vurgulayarak, nadiren söz konusu olabilecektir. Tescilli geleneksel ürün adları bakımından hal böyleyken, tescilsiz geleneksel ürün adları bakımından da, Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabet hükümlerine dayanılabileceği ancak bu hükümlerin uygulanabilirliğinin ispatlanmasının güç olacağı değerlendirilmiştir⁶⁷. Nitekim amblemsiz veya tescilsiz kullanım hallerinde haksız rekabet hükümlerinden TTK md. 55/1-a-4'de yer alan “Başkasının malları, iş ürünleri, faaliyetleri veya işleri ile karıştırılmaya yol açan önlemler almak” haline dayanılması mümkün olabilecektir. Ancak bu hal, geleneksel ürün adının kullanımının tüketici nezdinde karıştırılmaya yol açması (iltibas) halinde mümkün olabileceğinden oldukça sınırlı halde uygulanabilecektir. Zira geleneksel ürün adları, geleneksel yöntemler ve kültürümüze ait öğeler olarak değerlendirildiğinden, kullanım hallerinin karıştırılmaya –iltibasa- yol açması nadiren görülebilecek bir hal olarak değerlendirilmektedir.

“Geleneksel üretimine ilişkin yöntemlerin ve kültürümüze ait öğelerin nesilden nesile aktarılması ve standart üretim prosedürlerinin belirlenerek garanti altına alınması” amacını gerçekleştirmeyi hedefleyen geleneksel ürün adlarının tescili, bu alandaki çeşitliliğin oldukça zengin olduğu ülkemiz bakımından büyük önemi haizdir. Bununla birlikte, SMK'nın amblemsiz kullanımını kapsam dışı tutması bu amaca engel olarak değerlendirilebilir. Bu hususun tüketiciyi bilgilendirici metinlerde ele alınması, tüketicinin piyasadaki hangi ürünlerin tescile uygun şekilde üretildiğini ayırt edebilmesi açısından önemlidir. Kanaatimizce böylelikle tüketicinin de tescil edilmiş içeriğe uygun ürünlere ulaşması sağlanacak ve bu anlamda koruma, garanti fonksiyonunun yerine getirilmesi amacına da ulaşılacaktır.

hakları özelinde, bütün dünyada ve ülkemizde geçerli olan tescile bağlı ve süreyle sınırlı koruma ilkelerinin de göz ardı edilmemesi gerekir. Bu çerçevesinde, haksız rekabet hükümlerine dayanılarak anılan ilkeleri geçersiz kılacak veya zedeleyecek yorumlardan dikkatle kaçınılmalı ve bu noktada haksız rekabet hükümleri dar yorumlanmalı, konuya ilişkin özel hükümlerin ötesinde, mal veya hizmetlerle ilgili olarak tekel yaratılmamalı, ekonominin sağlıklı şekilde işlemesi için serbest rekabet ortamı özenle korunmalıdır.”

⁶⁷ Asan, Ilıcalı (n 17) 27.

KAYNAKÇA

- Andras J. 'Where is the What if the What is in Why? A Rough Guide to the Maze of Geographical Indications' 2009 (3) European Intellectual Property Review 118-123.
- Ateş M, 'Veri Tabanlarının Hukukî Koruması' (2006) 55 AÜHFD 47-84.
- Ayhan R, Çağlar H, Yıldız B ve İmirlioğlu D, *Sınai Mülkiyet Hukuku* (Adalet Yayınevi 2021).
- Ayiter N, *Hukukta Fikir ve San'at Ürünleri* (Sevinç Matbaası 1972).
- Blakeney M, *The Protection of Geographical Indications Law and Practice* (Elgar 2014).
- Bozbel S, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (Oniki Levha Yayıncılık 2015).
- Çolak U, 'Türkülerde İşleme Eser Sahipliği ve Sui Generis Koruma Önerisi' (2008) 8 Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi (FMR) 95-156.
- Erel Ş, *Türk Fikir ve Sanat Hukuku* (Yetkin Ankara 2009).
- Garner B. A (ed), *Black's Law Dictionary* (8th edn, Thomson West 2004).
- Gemalmaz B, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı* (Beta 2009).
- Gündoğdu G, *Türk Hukukunda Coğrafi İşaret Kavramı ve Korunması* (Beta 2006).
- Hirş E, *Hukuki Bakımdan Fikri Say Birinci Cilt* (İstanbul Üniversitesi Yayınları 1942).
- Calboli I ve Ginsburg J G. (eds) *The Cambridge Handbook of International and Comparative Trademark Law* (Cambridge University Press 2020)
- Karasu R, Suluk C ve Nal T, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (Seçkin 2021).
- Kur A, v. Bomhard V ve Albrecht F (ed), *Beck'sche Online-Kommentare Markenrecht* (29. Edition Beckonline, 2022).
- Oğuz A, 'Fikri Mülkiyet Hakları ve Geleneksel (Yerel) Bilgi ve Folklorun Hukuki Korunması', (2009) 9 Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi (FMR) 10-52.
- Oğuz A, 'Bir Sınai Hak Türü Olarak Coğrafi İşaretlerin Korunması' 2019 (19) Legal Fikri ve Sınai Haklar Dergisi 567-580.
- Oğuzman M.K, Seliçi Ö ve Oktay-Özdemir S, *Eşya Hukuku* (Filiz Kitabevi 2009).

Özgür D, 'Coğrafi İşaretlerin Korunması: Avrupa Birliği'ndeki Hukuki Çerçeve ve Türkiye Uygulaması' (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2011)

Polater S, 'Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Menşe Adının ve Mahreç İşaretinin Tescil Edilebilme Şartları' 2020 (6) Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi 283-309.

Polater S, 'Sınai Mülkiyet Haklarına İlişki Kanun Hükmünde Kararnemelerin Anayasa'ya Uygunluğu Sorunu', (2016) 14 Legal Hukuk Dergisi 1861-1902.

Tekinalp Ü, *Fikri Mülkiyet Hukuku* (Vedat Kitapçılık 2012).

Stern S, 'Are GI's IP' 2007 (2) European Intellectual Property Review 39-42.

Şehirli Çelik F. H, *Tasarımların Haksız Rekabet Hükümlerine Göre Korunması Fikri Mülkiyet-Haksız Rekabet İlişkisi Odaklı Bir İnceleme* (Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü 2014).

Tosato A, 'The Protection of Traditional Foods in the EU: Traditional Specialities Guaranteed' (2013) 19 European Law Journal 545-576.

Voit W ve Grube M, *Lebensmittelinformationsverordnung* (Beck 2016).

Yargıtay 11 HD, E 2021/89 K. 2021/3954, 22.04.2021.

Yarsuvat D, *Türk Hukukunda Eser Sahibi ve Hakları* (Sulhi Garan Matbaası 1977).

Yasaman H, Ayoğlu T, Yusufoglu Bilgin F, Memiş Kartal P, Yüksel S. H ve Yasaman Z, *Yasaman Sınai Mülkiyet Kanunu Şerhi* (Seçkin 2021).

Yıldız B, 'Sınai Mülkiyet Kanunu Açısından Geleneksel Ürün Adları' (2018) 9 İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 27-60.

DiĞER KAYNAKLAR

Anayasa Mahkemesi, E 1967/10 K 1967/49, 28.12.1967.

Anayasa Mahkemesi, E 2009/14 K 2009/46, 12.03.2009.

Anayasa Mahkemesi, E 2010/73 K 2011/176, 29.12.2011.

Anayasa Mahkemesi, E 2013/100 K 2014/14, 29.01.2014.

Anayasa Mahkemesi, E 2013/116 K 2014/135, 11.09.2014.

Anayasa Mahkemesi, E 2013/147 K 2014/75, 09.04.2014.

Anayasa Mahkemesi, E 2015/49 K 2015/46, 13.05.2015.

Anayasa Mahkemesi, E. 2015/33 K 2015/50, 27.05.2015.

Anayasa Mahkemesi, E 2016/148 K 2016/189, 14.12.2016.

Beynelmilel sınaî mülkiyet mukavelelerinin 6 teşrinisani 1925 La Haye tadilatına

iltihak edilmesi hakkında Kanun, RG 29.05.1930/1506; <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc008/kanuntbmmc008/kanuntbmmc00801619.pdf> accessed 27.06.2022.

Case C-108/01, *Conorzio del Prosciutto di Parma and Salumificio S. Rita SpA v Asda Stores Ltd and Hygrade Foods Ltd*, 64; <<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=A95B473D6F5DB83231DD9153B9210764?-text=&docid=48307&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=1285914>> accessed 08.09.2022.

Charter of Fundamental Rights of the European Union, C 326/391, 26.10.2012.

Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Adı Amblem Yönetmeliği, RG 29.12.2017/30285.

Council Regulation (EC) No 509/2006 of 20 March 2006 on agricultural products and foodstuffs as traditional specialities guaranteed.

Council Regulation (EEC) No 2082/92 of 14 July 1992 on certificates of specific character for agricultural products and foodstuffs.

Çakallı Menemeni, <<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/9be98686-1938-41ac-932c-94ab22faf1ed.pdf>> accessed 27.06.2022.

Denizli Tandır Kebabı, <<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/102d4727-eb37-4aec-9c8c-ec7a9152dc0c.pdf>> accessed 27.06.2022.

Döner, <<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/e8b340b7-a6c2-4900-9b05-de2df246096a.pdf>> accessed 27.06.2022.

Ezo Gelin Çorbası, <<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/b61b8d95-482b-4adb-8e8a-3ef7e6e48864.pdf>> accessed 27.06.2022.

Lozan Sulh Muahednamesinin Kabulüne Dair Kanunlar, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc002/kanuntbmmc002/kanuntbmmc00200343.pdf> accessed 10.06.2022.

Regulation (EU) No 1151/2012 of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs.

Sınai Mülkiyet Kanunu, Kanun Numarası: 6769, Kabul Tarihi: 12.12.2016, RG 10 Ocak 2017/29944.

Sınai Mülkiyet Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, RG, 24 Nisan 2017/30047 (SMKYön).

Sınai Mülkiyetin Korunmasına Dair Paris Sözleşmesi, md. 1/2; <<https://wipo.int/en/text/287556>> accessed 27.06.2022.

Şevket-i Bostan, <<https://ci.turkpatent.gov.tr/Files/GeographicalSigns/5694d78e-844f-47fc-bc40-c2cf67d17199.pdf>> accessed 27.06.2022.

T.C. Anayasası Madde Gereçekleri; <https://www.anayasa.gov.tr/media/7465/gerekceli_anayasa_2021.pdf> accessed 05.09.2022.

Yargıtay 11 HD, E 2021/89 K. 2021/3954, 22.04.2021.